

Interviu cu

JEAN DE BEER

de Petru Popescu

Teatrul francez, un teatru „de incubație“

Jean de Beer are o înfățișare churchilliană, gesturi măsurate, vorbește fluent și cu miez, pe un ton perfect echilibrat, fără să mărturisească emoții ori atitudini partizane. Despre teatrul francez contemporan, ca și despre întreaga mișcare literară a Franței de azi, el spune lucruri uneori de-a dreptul severe, pe care le justifică răbdător și logic. Nu putem să-l acuzăm de lipsă de obiectivitate, căci el dă formă și fond unor fenomene „vizibile cu ochiul liber”. Sănătatea atitudinii sale ne umple în fond de optimism. Trecând azi prin ceea ce se numește curent o „febră de creștere”, spiritul galic își păstrează limpezimea, căutând să se adîncească în sine. Dramaturg, eseist, critic, Jean de Beer este secretarul secțiunii franceze a PEN-clubului. Una din piesele sale, Tristan și Isolda a fost jucată nu de mult în România. Ne spune că se află la București pentru a cincisprezecea oară și toate gesturile și atitudinile sale reflectă nu numai o bună cunoaștere a României și a culturii românești, ci și o afecțiune genuină și durabilă față de amîndouă.

P. P. : Ce scrieți în clipa de față ?

J. B. : Nu teatru. Scriu „Zece imagini ale Sfântului Ludovic“, care nu este o biografie a acestui rege francez, ci un eseu istoric asupra ideii de sanctitate. Am terminat un alt eseu, ca să zic așa opus acestuia, un eseu asupra informației și informaticii, care se numește „Viitorul inguvernabililor“ (parafrazând vorba lui Thiers, care spunea că un popor inteligent e un popor inguvernabil, idee care mi se pare perfect aplicabilă francezilor de azi). Ideea ce rezumă studiul meu despre informație ar fi următoarea: totul este, în fond, informație — de la percepția nediferențiată a copilului de un an, pînă la cea mai rafinată operă de artă sau cea mai complicată teorie științifică. Democrația viitorului va însemna eliberarea omului pe calea informației.

P. P. : Și pentru ce nu mai scrieți teatru ?

J. B. : Pentru moment nu mai scriu teatru deoarece consider că teatrul se găsește în clipa de față, cel puțin în Franța, într-o stare de „incubație“, și un scriitor demn de acest nume trebuie să evite participarea complice la o stare de tulburare și rătăcire. Asistăm la o bruscă îmbătrînire a întregului univers dramatic tradițional, cu formele, metodele, regulile și canoanele cunoscute. Totul e demodat, perimat, gol de sens, sau a fost declarat cu atîta insistență demodat și perimat încît, chiar dacă vrei, nu mai poți crede în supraviețuirea formulelor cunoscute. Dar, deocamdată, nu mi se propune nimic care să înlocuiască aceste formule cunoscute. O adevărată orgie negativistă și distructivă elimină piesa, spectacolul, publicul, așa cum le-am cunoscut dintotdeauna. E poate sănătos acest proces, în măsura în care vechiul va fi înlocuit de un nou, ce, deocamdată, se întrezărește vag. În clipa de față, teatrul-divertisment nu mai reușește să distreze, iar teatrul estetic nu mai emoționează. Socialul și political fac irupție pe scenă: vedem piese pentru sau contra Vietnamului, pentru sau contra agitației universitare etc., așa cum pe vremuri vedeam comedii, melodrame, tragedii. E un teatru care nu mai reprezintă, ci care trăiește, intră direct în acțiune, ia parte nemijlocită la mișcarea străzii, la viața zilnică etc. Nu mai e nevoie să vă vorbesc de Living Theatre. Această schimbare e un fapt, pe care deocamdată nu-l putem califica drept bun sau rău. Mai gravă este dispariția (sau oricum estomparea) dramaturgului din teatrul de azi. Autorul, altă dată sacrosanct și primordial, e azi egal sau chiar secundar regizorului, animatorului, machiorului etc. Shakespeare sau Claudel sînt jucați într-un stil nou, în care nu mai importă valoarea intelectuală și estetică a textelor lor, ci posibilitatea tratării acestor texte, odinioară, vai, atît de... clasice, într-o manieră nouă, „vie“, revoluționară, contestatară etc.

P. P. : În condițiile astea mai mergeți la teatru ?

J. B. : Aproape în fiecare seară. Dar nu mă duc la Sartre, nici la Anouilh, nici la Ionesco (autorul care a început de altfel, în chip conștient, această distrugere dinăuntru a teatrului, pe care o desăvîrșesc azi ultra-avangardiștii, dar care a abandonat-o la jumătate, părăsind calea de el însuși deschisă, și ajungînd azi la fel de cumințe și previzibil ca și Anouilh). Mă duc la spectacolele montate de companii de tineret, unele anonime, ca să mă... înformez. De altfel, din 1945 sînt membru fondator al „Comisiei de sprijinire a animatorilor de teatru“, un organism ce caută să descopere tineri oameni de teatru și să-i ajute în căutările lor.

P. P. : Și cum vi se pare acest teatru de ultimă oră, practicat de tineret ?

J. B. : Foarte stîngaci și foarte interesant. E un fel de suprarealism al teatrului, cu deosebirea că suprarealiștii erau conștienți de ce făceau, în timp ce în teatrul de azi tinerii fac ceva, dar nu știu ce înseamnă acest ceva. Spectatorii care participă (uneori în mod imediat și fizic) la aceste spectacole nu știu nici ei ce fac. Pe o scenă

ciudată începe o acțiune fără sens, un dialog fără înțeles, actorii interpelează publicul, publicul răspunde actorilor, unii spectatori urcă pe scenă, unii actori coboară în sală, uneori lucrurile degenerază în scandal, chiar în bătaie sau în ultragiu la morala publică. Firește, toate acestea nu au *valoare*. Dar indică o stare de spirit. Mă mulțumesc să le contemp lu, încercînd să-mi dau seama, prin comparație, cam către ce formulă mă îndrept eu însumi. Haosul e desigur mult sporit de faptul că nu apare în teatru actual nici o personalitate suficient de puternică ca să-și impună mesajul fără să recurgă la formalism, exprimînd mari idei în forme normale, ignorînd moda, pur și simplu pentru că ceea ce contează sînt de fapt ideile, nu haina lor stilistică. De altfel, unele fenomene de ultimă oră sînt deja foarte demodate — de pildă Living Theatre-ul. În consecință, s-a distrus undeva relația text-actori-public. Eu însumi, deși am încă certitudini ori convingeri în ce privește textul, nu mai sînt sigur în ce privește spectacolul și spectatori. E unul din motivele pentru care azi prefer să stau în expectativă.

P. P.: Ce ne spuneți despre literatura franceză de azi?

J. B.: Teatrul, ca și romanul, suferă azi de lipsa de autenticitate. Romanul, de pildă, e mai adesea romanul unui roman, istoria unui roman, un eseu despre roman, sau orice altceva, decît un roman-roman, pur și simplu. E la mijloc teama de angajare a autorului (care scrie numai ca să scrie, fără să se gîndească că are misiunea de a transmite adevăruri unui public în carne și oase. Transformarea în idoli a unor oameni ca Sartre ori Camus (oameni interesanți, firește, dar nicidecum suficient de adînci pentru a arăta calea unei culturi), uitarea legilor firești ale scrisului și cititului, crearea unui corp de scriitori care se ocupă doar de manifestații și organizații, duc la o literatură foarte formală. În bună măsură, faptul se explică prin situația contradictorie, ambiguă a Franței, în timpul ultimului război. După 1918, a apărut de pildă o profuzie de excelentă poezie și proză, despre experiențele limită ale războiului. După ultimul război, scriitorii francezi s-au îndreptat spre o literatură abstractă și obscură, înautentică și impopulară, și, destul de rapid, s-a ajuns la o adevărată masturbare intelectuală, pe care critica o cultivă, dar pe care publicul, firește, o respinge. În fond, totul e destul de normal. Foarte puțini artiști au cu adevărat nevoie de libertate pentru a crea. Cei mai mulți preferă canoanele și falsele valori, mai cu seamă dacă acestea le ascund infirmitățile. În Franța se citește mai puțin decît oriunde în Europa, și numai autori străini sau clasici. Romancierii francezi sînt publicați în cîteva sute de exemplare, cu excepția celor care renunță cu curaj la pretenția intelectualistă și scriu cărți populare ca Françoise Sagan. Critica, în loc să remedieze această stare de lucruri, seamănă cu o ștachetă foarte înaltă, peste care autorul trebuie să sară ca să ajungă la public, și nu face niciodată gestul de a atrage atenția comunității asupra unei opere. Practicarea structuralismului dezmembrează opera, și sub pretextul demitizării distruge tot farmecul. De altfel, criticii au devenit structuraliști tocmai pentru că literatura ce li se oferă e lipsită de conținut, de viață. După opinia mea, dacă exista literatura adevărată, mai ales roman adevărat pe teme reale, structuralismul în critică n-ar fi apărut. Toate acestea mă fac să spun că esențialul e opera, și abia după aceea brillanta dezbateră teoretică în jurul ei, și criza literaturii franceze se vindecă nu prin teorii sofisticate și greu de aplicat, ci prin cărți cu miez, în care omul se poate recunoaște.

